

De ondersoorten van *Cerastium holosteoides* Fr. in Nederland

door

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT

(Rijksherbarium, Leiden)

Voor enige jaren maakte Dr. A. G. de Wilde (Leiden) ons opmerkzaam op een opvallend kale vorm van *Cerastium holosteoides*, die door hem in 1952 gevonden werd in de Brabantse Biesbosch en op het eiland van Dordrecht.

Onlangs werd wederom onze aandacht gevestigd op opvallend kale exemplaren van dezelfde soort, die door P. Nijhoff ('s-Gravenhage) en W. J. J. O. de Wilde (Leiden) eveneens op het eiland van Dordrecht werden verzameld.

Tenslotte vonden wij in de collectie van het Rijksherbarium ook nog een tweetal planten uit de omgeving van Dordrecht, reeds in 1916 en 1918 verzameld door A. W. Kloos Jr., die opvallend kaal zijn.

Deze vondsten brachten ons ertoe na te gaan, hoe het met de variabiliteit van genoemde soort hier te lande gesteld is. De meest recente onderverdeling van *C. holosteoides* is afkomstig van MÖSCHL (1; 2, p. 29). Deze verdeelt de soort in een drietal ondersoorten, resp. subsp. *glabrescens* (G. F. W. Mey.) Möschl, subsp. *pseudoholosteoides* Möschl en subsp. *triviale* (Murb.) Möschl. De correcte naam van de eerstgenoemde, d.i. de typische ondersoort, dient te luiden subsp. *holosteoides*.

De ondersoorten zijn als volgt te onderscheiden:

1. Bladen aan de bovenzijde behaard. Beharing van de plant bestaande uit lange, zeer spitse haren, al of niet gemengd met klierharen..... subsp. *triviale*
- 1'. Bladen aan de bovenzijde kaal, ten hoogste aan de rand gewimperd.
 2. Beharing van de plant bestaande uit zeer spitse haren, die echter korter zijn dan bij subsp. *triviale*, al of niet gemengd met klierharen (fig. 1, b-c) subsp. *holosteoides*
 - 2'. Beharing van de plant uitsluitend bestaande uit korte, stompe haren; klierharen steeds ontbrekend (fig. 1, a)..... subsp. *pseudoholosteoides*

Van deze ondersoorten is subsp. *triviale* (Murb.) Möschl, in Bot. Notiser 1948, p. 375, bij ons verreweg de meest algemene. Vrijwel al het in Nederland verzamelde materiaal hoort ertoe. De stengels en bloemstelen zijn bij deze subsp. rondom behaard, de bovenzijde der bladen is steeds behaard. De haren zijn lang en zeer spits.

Bij subsp. *holosteoides* [subsp. *glabrescens* (G. F. W. Mey.) Möschl, 1.c.] zijn de onderste stengelleden meestal reeds van het 2e lid onder de bloeiwijze af eenrijig behaard, het hoogste lid en de bloemstelen echter rondom; soms zijn alle stengelleden en ook de bloemstelen eenrijig behaard. De haren zijn hier zeer spits, doch korter dan bij subsp. *triviale*, en soms alleen in de bloeiwijze gemengd met klierharen (fig. 1, b-c). De bladen zijn aan de bovenzijde kaal; hun rand is vaak gewimperd.

Deze ondersoort is bij ons tot nu toe gevonden in de omgeving van Dordrecht door A. W. Kloos Jr. op 19 mei 1916 en op 8 mei 1918, beide langs de Dordtse Kil, de eerste zonder nauwkeurige opgave van de vindplaats, de tweede

bij Wioldrecht. Verder liggen in het herbarium van de Kon. Ned. Bot. Ver. exemplaren uit de collectie van H. Albarda, Planten van Friesland. Dit is echter geen waarborg, dat deze werkelijk in Friesland verzameld zijn.

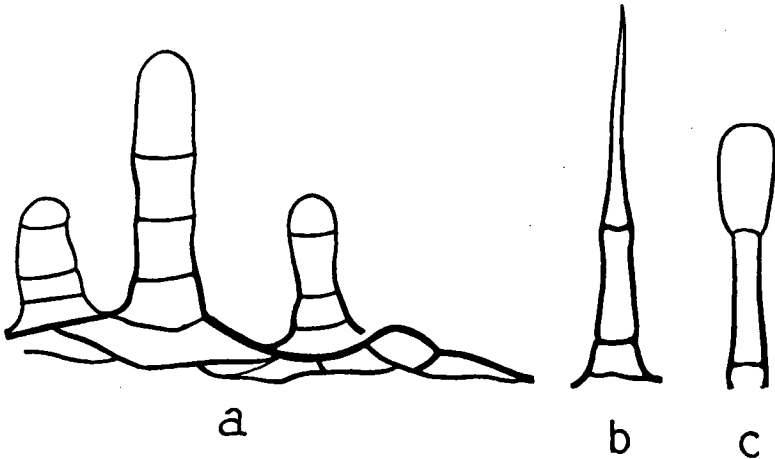


Fig. 1. a: haren van *Cerastium holosteoides* Fr. subsp. *pseudoholosteoides* Möschl; b-c: id. van *Cerastium holosteoides* Fr. subsp. *holosteoides*, b: spits haar; c: bovenste deel van klierhaar (naar MÖSCHL).

Bij subsp. *pseudoholosteoides* Möschl, l.c. p. 364, zijn stengel en bloemstelen kaal of eenrijig behaard met korte stompe haren; klierharen ontbreken steeds (fig. 1, a). De bladen zijn aan de bovenzijde kaal of soms aan de rand gewimperd.

Deze ondersoort werd tot nu toe aangetroffen in de Brabantse Biesbosch en wel op de Onderplaat door Dr. A. G. de Wilde op 1 juni 1952, en op het eiland van Dordrecht op de Kop van de Oude Wiel, bij de splitsing van de Boven Merwede in de Beneden- en de Nieuwe Merwede, op een zandig strandje door P. Nijhoff en W. J. J. O. de Wilde op 7 juli 1960. Verder op het eiland van Dordrecht bij Wioldrecht, tussen de dijk en de Dordtse Kil door Dr. A. G. de Wilde op 3 augustus 1952.

Tegelijk met deze laatste exemplaren verzamelde Dr. de Wilde planten met kale bladen en met eenrijig behaarde stengels, die zowel korte stompe als langere spitse haren dragen. Deze planten houden het midden tussen subsp. *pseudoholosteoides* en subsp. *holosteoides*. Op dezelfde plaats werden exemplaren aangetroffen met aan de bovenzijde zwak behaarde bladen en met een stengelbehaaring als bij subsp. *holosteoides*. Deze houden het midden tussen subsp. *holosteoides* en subsp. *triviale*. Dergelijke overgangsvormen werden ook door Möschl geconstateerd in het Oostzee-gebied en in de Alpen.

Opmerkelijk is, dat de beide „kale” ondersoorten bij ons in het getijdengebied der grote rivieren zijn gevonden, terwijl uit de verspreidingskaartjes die MÖSCHL (1, p. 371 en 373) gepubliceerd heeft blijkt, dat de vindplaatsen in het Oostzee-gebied en in Groot-Brittannië ook vrijwel alle in het kustgebied liggen. Uit deze kaartjes blijkt bovendien dat subsp. *holosteoides* bekend is

van Engeland, Schotland, Denemarken en Zweden; verder zou deze ondersoort ook in de Alpen voorkomen; subsp. *pseudoholosteoides* wordt opgegeven van Denemarken en Zweden.

Literatuur

1. W. MÖSCHL, *Cerastium holosteoides* Fries, ampl. Hyl., subspecies *pseudoholosteoides* Möschl. Bot. Notiser 1948, p. 363-375.
2. ———, *Cerastia lusitaniae* archipelagorumque „Açores” et „Madeira”. Agronomia Lusitana 13, 1951, p. 23-66.

Summary

Of *Cerastium holosteoides* Fr. three subspecies occur in the Netherlands. Subsp. *triviale* (Murb.) Möschl is common throughout the country, subsp. *holosteoides* and subsp. *pseudoholosteoides* Möschl are very rare and only found in a few localities in the tidal area of our larger rivers (island of Dordrecht; Biesbosch).

The three subspecies may be distinguished as follows:

1. Leaves hairy above. Indumentum of the plant consisting of long, very acute hairs, whether or not mixed with glandular ones. subsp. *triviale*
- 1'. Leaves glabrous above, at most ciliate at the margin.
 2. Indumentum of the plant consisting of very acute hairs, which are, however, shorter than in subsp. *triviale*; glandular hairs present or lacking (fig. 1, b-c) subsp. *holosteoides*
 - 2'. Indumentum of the plant exclusively consisting of short, obtuse hairs; glandular hairs always lacking (fig. 1, a) subsp. *pseudoholosteoides*